

Integratie van Zorgleerlingen in het Passend Onderwijs: De Beeldvorming bij Leerkrachten in
het Basisonderwijs

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

Naam: B.K. Quist

Studentnummer: 5572916

Thesisdocent: dr. A.J.A. Kruijsen-Terpstra

2e beoordelaar: dr. H.W. Smits

Aantal woorden: 4496

Datum: 01-07-2016

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie ‘Integratie van zorgleerlingen in het passend onderwijs: De beeldvorming bij leerkrachten in het basisonderwijs.’ In de periode van september 2015 tot en met juni 2016 heb ik literatuuronderzoek gedaan en interviews afgenomen bij leerkrachten over passend onderwijs. Terugkijkend mag ik zeggen dat het een leerzaam en interessant project is geweest.

Allereerst wil ik hierin mijn begeleidster Anne Kruijsen-Terpstra bedanken voor haar goede begeleiding en nuttige feedback tijdens het traject. Zij stond altijd voor me klaar en liet me met regelmaat inzien wat ik al had bereikt met het werk dat achter de rug was. Ook wil ik alle leerkrachten die mee hebben gedaan aan het onderzoek bedanken voor hun tijd en moeite. Jullie passie en enthousiasme voor het onderwijs heeft me geïnspireerd. Daarnaast wil ik mijn projectmaatjes bedanken. Elise, Nicoline, Nikki, Thea en Xenia, wat was het fijn om regelmatig te kunnen sparren en elkaar verder te helpen.

(Schoon)ouders, familieleden en vrienden, wat heb ik ook veel steun aan jullie ervaren. Een luisterend oor of juist een keer wat afleiding hielp me weer verder. Niet op zijn minst wil ik mijn lieve vriend Nico bedanken voor al zijn feedback en vertrouwen. Hij was altijd positief en wilde met plezier met me meedenken. Ook wees hij me met regelmaat erop dat ik mijn werk niet kan doen zonder Gods hulp. God zij dank dat Hij het onmogelijke mogelijk kan maken!

Ik wens u veel leesplezier toe.

Bea Quist

Samenvatting

Op 1 augustus 2014 is de *Wet passend onderwijs* van kracht geworden in Nederland. Deze wet heeft als doel zoveel mogelijk kinderen een plaats te bieden binnen het regulier onderwijs, ongeacht hun beperking. In huidig onderzoek wordt kennis vergaderd over de gevolgen van de invoering van deze wet in het basisonderwijs en over de positieve en negatieve kanten van passend onderwijs. Er is gevraagd naar de ervaringen en meningen van leerkrachten, omdat zij degenen zijn die passend onderwijs moeten implementeren. Hun mening kan bijdragen aan een succesvolle implementatie van de wet. De data zijn verzameld door middel van tien semigestructureerde interviews. De data zijn door middel van het programma *Nvivo* gecodeerd. Leerkrachten ervaren weinig veranderingen sinds de invoering van de wet in 2014. Over het algemeen vinden zij de ontwikkeling naar passend onderwijs positief, maar er zijn veel randvoorwaarden waar nog niet aan is voldaan, zoals een kleinere klas en voldoende kennis en expertise. Leerkrachten hebben vooral moeite met het lesgeven aan leerlingen met gedragsproblemen, omdat deze veel aandacht opeisen en storend voor de rest van de klas kunnen zijn. Het lesgeven aan andere zorgleerlingen levert minder problemen op en wordt gezien als een uitdaging voor de leerkracht. In de toekomst kan het passend onderwijs verder doorgevoerd worden wanneer aan de eerdergenoemde randvoorwaarden wordt voldaan. Vervolgonderzoek over verschillen tussen scholen wat betreft de implementatie van passend onderwijs en de effecten hiervan wordt aanbevolen.

Trefwoorden: passend onderwijs, zorgleerlingen, leerkrachten, beeldvorming.

Abstract

August 1 2014, the *Wet passend onderwijs* (Law of fitting education, Dutch version of inclusive education) came effective in the Netherlands. This law aims to offer as many children as possible a place within regular education, regardless of their handicap. Present research collects knowledge about the effects of the implementation of this law in primary education and about the positive and negative sides of inclusive education. Teachers were asked about their experiences and opinions, because they are the ones to implement inclusive education. Their opinion can contribute to a successful implementation of the law. Data were collected by means of ten semi structured interviews. The data were coded using the program *Nvivo*. Teachers say they experienced few changes since the implementation of the law in 2014. In general they consider the transition towards fitting education as positive, but many boundary conditions have not yet been met, such as smaller classes and sufficient knowledge and expertise. Teachers especially have difficulties with teaching children with behavior problems, because these claim much of their attention and are disturbing towards the class as a whole. Teaching other special needs children is less troublesome and is regarded as a challenge for the teacher. In the future, inclusive education can be achieved when afore mentioned boundary conditions are met. Further research is recommended into the differences between schools with respect to their implementation of inclusive education and the effects thereof.

Keywords: inclusive education, special needs children, teachers, imaging.

Integratie van zorgleerlingen in het passend onderwijs: De beeldvorming bij leerkrachten in het basisonderwijs

Invoering passend onderwijs

In Nederland is per 1 augustus 2014 de Wet passend onderwijs van kracht gegaan om zorgleerlingen in het regulier onderwijs onder te brengen (Van der Woud & Beliaeva, 2015). Onder zorgleerlingen worden die leerlingen verstaan die in het onderwijs dusdanig problemen veroorzaken dat de leerling in de onderwijsleersituatie handelingsverlegenheid ervaart en/of waarvan geconstateerd wordt dat de leerling belemmerd wordt in zijn/haar ontwikkeling (Goei en Kleijnen, 2009). Vooral in het basisonderwijs is veel aandacht voor zorgleerlingen, omdat het basisonderwijs meer gericht is op de ontwikkeling van leerlingen in het geheel, waar het voortgezet onderwijs meer vakgericht is (Avramidis, & Norwich, 2010). Daarnaast is binnen het basisonderwijs al meer duidelijk wat van leerkrachten verwacht wordt wat betreft de concrete invulling van passend onderwijs (Van der Woud, & Beliaeva, 2015). Deze twee factoren zullen er waarschijnlijk toe leiden dat leerkrachten in het basisonderwijs al een duidelijker beeld hebben over de integratie van zorgleerlingen dan leraren in het voortgezet onderwijs. Huidig onderzoek doelt dan ook te achterhalen op welke manier het beleid in het basisonderwijs in de praktijk wordt gebracht en welk beeld leerkrachten van het basisonderwijs hebben van de integratie van zorgleerlingen door middel van het passend onderwijs.

Met de invoering van passend onderwijs wil de overheid bereiken dat alle kinderen een passende plek krijgen in het onderwijs, als het kan op een reguliere school. Hierbij is het de bedoeling dat scholen meer mogelijkheden krijgen voor het bieden van onderwijs op maat. In plaats van de beperkingen zijn de mogelijkheden en onderwijsbehoefte van het kind bepalend voor de hulp die aangeboden wordt (Rijksoverheid, z.j.). Sinds de invoering van passend onderwijs hebben scholen een zogenaamde zorgplicht. Dit houdt in dat scholen en samenwerkingsverbanden er samen verantwoordelijk voor zijn dat leerlingen op een zo passend mogelijke plek in het onderwijs terechtkomen (Vreeburg & Wiersema, 2015).

Het idee van passend onderwijs komt voort uit het Salamanca Statement (Unesco, 1994). Het Salamanca Statement verklaart dat ieder kind recht heeft op onderwijs, en dat kinderen met speciale onderwijsbehoeften toegang moeten hebben tot reguliere scholen (het zogenaamd inclusief onderwijs). Dit Statement is wereldwijd ondertekend, ook door Nederland. In Nederland heeft dit niet direct gevolgen gehad voor het onderwijssysteem. Pas vanaf 2005 werd het voor leerlingen met een beperking mogelijk om door middel van een leerlinggebonden financiering deel te nemen aan het regulier onderwijs (Overheid, z.j.). In

andere landen, zoals Engeland, Denemarken en Zweden is inclusief onderwijs al langer geleden ingevoerd (Hjörne, 2015; Schuman, 2007). In de meeste landen waar een vorm van inclusief onderwijs is ingevoerd gaan alle leerlingen naar de reguliere school, ongeacht hun beperking of handicap (Schuman, 2007). De keuze voor de invoering van inclusief onderwijs in deze landen wordt niet zozeer bepaald door ideologie, maar door factoren als bevolkingsdichtheid en de wijze van financiering (Ledoux, Karsten, Breetvelt, Emmelot, Heim & Zoontjes, 2007).

Als het gaat om de invoering van passend onderwijs in Nederland, worden daar nog meer specifieke redenen voor gegeven. Ledoux et al. (2007) geven aan dat de eerdere systemen complex waren. Daarnaast was er veel onduidelijkheid over waar de verantwoordelijkheden voor de hulpverlening lagen, waardoor er veel zorgleerlingen geen passende plaats in het onderwijs konden krijgen (Ledoux et al., 2007). Behalve de complexiteit van het systeem geven Smeets en Rispens (2010) aan dat leerkrachten onvoldoende didactisch handelen ten aanzien van zorgleerlingen in het basisonderwijs. Eén van de oogmerken van passend onderwijs is daarom ook om de kwaliteit van het onderwijs voor zorgleerlingen te verbeteren. In het nieuwe systeem van passend onderwijs wordt gestreefd naar meer maatwerk en afstemming van leerlingenzorg op lokaal niveau (Ledoux et al., 2007).

Beeldvorming bij leerkrachten

Als het gaat om de realisatie van passend onderwijs, zijn een positieve houding en beeldvorming bij leerkrachten ten opzichte van leerlingen met beperkingen van groot belang (Meijer, 2003; Poulisse, 2002). Hierbij is, nog meer dan de visie van het team, de visie van de individuele leerkracht een belangrijke voorwaarde (De Jong, Kolthof, & Sprei, 1999). Wanneer leerkrachten positief zijn over de integratie van zorgleerlingen, zal dit hun inzet om het beleid toe te passen vergroten (Avramidis & Norwich, 2002). Volgens Florian (2008) is er een wisselwerking tussen het kennis hebben van, geloven in en daadwerkelijk tot uitvoering brengen van passend onderwijs.

Voorafgaand aan de invoering van passend onderwijs waren de verwachtingen over passend onderwijs van leerkrachten in het basisonderwijs niet hoog. Men verwachtte dat zorgleerlingen het niet zouden redden in het reguliere onderwijs, ondanks extra hulp. Hierbij werden de grote klassen en de prestatiedruk in het onderwijs als mogelijke knelpunten genoemd (Van der Woud & Beliaeva, 2015). Een jaar na invoering van Passend Onderwijs is

er van DUO een rapport uitgekomen over de veranderingen die leerkrachten ervaren sinds de invoering van passend onderwijs (Van der Woud & Beliaeva, 2015). Leerkrachten van het basisonderwijs zijn in dit rapport overwegend negatief over de veranderingen die ze ervaren na invoering van passend onderwijs.

Negatieve aspecten die leerkrachten ervaren zijn een hogere werkdruk, een gebrek aan expertise en veel onduidelijkheid over de uitvoering van het beleid in de praktijk (Van der Woud & Beliaeva, 2015). Door de hoge werkdruk gaat passend onderwijs ten koste van de gewone leerling (Koopman, Ledoux, Karssen, Van der Meijden, Petit, 2015). Ook voor zorgleerlingen geldt dat passend onderwijs hun niet in alle opzichten ten goede komt. Het zelfbeeld van zorgleerlingen in het regulier basisonderwijs ontwikkelt zich minder gunstig dan binnen het speciaal onderwijs (Kroesbergen et al., 2010; Lindsay, 2007). In het regulier onderwijs is er namelijk meer aandacht voor cognitieve processen, terwijl het pedagogische klimaat op het speciaal onderwijs meer aandacht krijgt (Smeets & Rispens, 2008).

Hoewel het zelfbeeld van zorgleerlingen zich gunstiger ontwikkelt in het speciaal onderwijs, blijkt uit ander onderzoek dat zij in het regulier onderwijs wel geaccepteerd worden (Wiener & Tardif, 2004). Sociale acceptatie wordt door ouders en leerkrachten als voorwaarde gezien voor passend onderwijs (Pivink, McComas, & Lflamme, 2002). Een positieve houding van leerkrachten draagt bij aan de acceptatie door klasgenoten (Chow & Kasari, 1999). Wat betreft het cognitief functioneren boeken zorgleerlingen binnen het regulier basisonderwijs meer vooruitgang dan binnen het speciaal onderwijs (Ruijs & Peetsma, 2009; Sontag et al., 2007; Stoutjesdijk & Scholten, 2009). Dit geldt vooral voor kinderen die binnen het regulier onderwijs extra ondersteuning krijgen (Myklebust, 2007). Hiertoe is onderwijs op maat nodig, wat een van de doelen van passend onderwijs is. Leerkrachten geven aan het positief te vinden dat door passend onderwijs zorg op maat mogelijk wordt gemaakt (Van der Woud & Beliaeva, 2015).

Verschillende beperkingen

Bij de beeldvorming van leerkrachten ten opzichte van zorgleerlingen spelen leerlingkenmerken een belangrijke rol, nog meer dan leerkrachtkenmerken (Smeets, Van der Veen, Derriks, & Roeleveld, 2007). Wat betreft de leerlingkenmerken speelt vooral de soort beperking een rol (Avramidis & Norwich, 2002). Verschillende onderzoeken laten tegenstrijdige uitkomsten zien wat betreft de beeldvorming van leerkrachten ten opzichte van kinderen met verschillende beperkingen. Zo blijkt uit het onderzoek van Forlin (1995) dat

leerkrachten in het basisonderwijs vooral moeite hebben met de integratie van kinderen met cognitieve problemen, omdat dit voor de leerkrachten veel aanpassingsvermogen vraagt. Daarentegen wordt in onderzoek van Lifhitz, Glaubman, & Issawi (2004) gevonden dat de attitude van leerkrachten juist het meest positief is tegenover kinderen met leerproblemen. Deze tegenstrijdige resultaten zijn mogelijk te verklaren doordat het beeld vertekend wordt door de aanwezigheid van andere factoren, zoals leservaring van leerkrachten en de ernst van de beperking (De Boer, Pijl, & Minnaert, 2011). In Nederlands onderzoek, uitgevoerd na de invoering van passend onderwijs, geven leerkrachten aan vooral positief te zijn tegenover kinderen met cognitieve achterstanden en minder positief tegenover kinderen met een lichamelijke beperking en kinderen met een gedragsprobleem (Van der Woud & Beliaeva, 2015). Deze laatste groep wordt door leerkrachten ervaren als storend voor andere kinderen (Smeets et al., 2007).

Huidig onderzoek

Huidig onderzoek is erop gericht om zicht te krijgen op de beeldvorming van leerkrachten als het gaat om de integratie van zorgleerlingen in het primair onderwijs. Sinds de invoering van passend onderwijs in Nederland is nog geen kwalitatief onderzoek uitgevoerd over de beeldvorming van leerkrachten. Er is wel kwantitatief onderzoek uitgevoerd, wat aspecten van passend onderwijs in kaart heeft gebracht, maar hierbij is nog niet gekeken naar het geheel van factoren die de beeldvorming bepalen en de onderlinge samenhang tussen deze factoren. Door dit in kaart te brengen, kan in de toekomst onderzoek gedaan worden over hoe deze factoren en daarmee de beeldvorming beïnvloed kunnen worden. Een positieve beeldvorming draagt bij aan het succes van de implementatie van het beleid (Avramidis & Norwich, 2002).

In de eerste plaats is onderzocht wat er op scholen is veranderd sinds de invoering van het passend onderwijs en wat leerkrachten van deze veranderingen vinden. Op basis van literatuur wordt verwacht dat er per school veel verschil is tussen de veranderingen die leerkrachten ervaren omdat scholen en leerkrachten weinig voorbereid waren op de invoering passend onderwijs (Van der Woud, & Beliaeva, 2015). Door deze veranderingen niet alleen in kaart te brengen, maar ook te onderzoeken hoe deze door leerkrachten worden ervaren, kunnen adviezen gegeven worden over de concrete invulling van passend onderwijs.

Het tweede onderzoeksdoel is te achterhalen of er verschillen zijn in de beeldvorming van leerkrachten wat betreft de integratie van kinderen met verschillende beperkingen. Hierbij

wordt op basis van literatuur verwacht dat leerkrachten negatiever zijn over de integratie van leerlingen met gedragsproblemen dan over de integratie van leerlingen met lichamelijke of cognitieve problemen (Smeets et al., 2007; Van der Woud & Beliaeva, 2015). Er is nagevraagd welke factoren een rol spelen hierin, zodat meer zicht gekregen kan worden op de randvoorwaarden waaraan voldaan moet worden om kinderen met specifieke behoeften een plaats te kunnen bieden in het regulier onderwijs.

Ten slotte is onderzocht welke toekomstvisie leerkrachten hebben wat betreft de integratie van zorgleerlingen in het regulier basisonderwijs. De leerkrachten zijn immers degenen die het beleid in de praktijk moeten brengen (Savolainen, Engelbrecht, Nel, Malinen, 2012). Hun toekomstvisie kan bijdragen aan het komen tot een betere implementatie van het beleid.

Methode

Huidig onderzoek is een kwalitatief beschrijvend onderzoek (Boeije, 2008). De keuze voor kwalitatief onderzoek is gemaakt omdat passend onderwijs recent is ingevoerd en er door middel van interviews een breed beeld gevormd kan worden over de mening van leerkrachten.

Participanten

Het onderzoek richt zich op leerkrachten van het primair onderwijs in Nederland. De steekproef is getrokken door middel van een netwerk- en sneeuwbal methode (Boeije, 2008). Eerst is aan leerkrachten in het eigen netwerk gevraagd mee te werken aan het onderzoek. Via deze leerkrachten werd er contacten gelegd met andere leerkrachten. Vervolgens is een toestemmingsbrief naar deze leerkrachten gestuurd met daarin meer informatie over het onderzoek (Bijlage 1). Bij de werving van leerkrachten is gezocht naar een zo groot mogelijke variatie als het gaat om leeftijd, lesgroep en leservaring van leerkrachten om een zo representatief mogelijke steekproef te vormen en daarmee de externe validiteit te verhogen. De kenmerken van de leerkrachten zijn te zien in Tabel 1.

Tabel 1: Leerkrachtkenmerken

	N	Gemiddelde	SD
<i>Geslacht</i>			
Man	2		
Vrouw	8		
<i>Leeftijd</i>		31.2	11.8

<i>Jaren leservaring</i>	7.9	8.8
<i>Lesgroep</i>	5.6	1.4
<i>Provincie</i>		
Flevoland	1	
Gelderland	2	
Overijssel	1	
Utrecht	1	
Zuid-Holland	5	
<i>Soort school</i>		
Openbaar	4	
Katholiek	1	
Gereformeerd	1	
Reformatorisch	4	

Wijze van dataverzameling

Er zijn individuele semigestructureerde interviews afgenomen bij de leerkrachten (Boeije, 2008). De interviews met de leerkrachten vonden plaats buiten schooltijd in het klaslokaal of bij leerkrachten thuis in een rustige ruimte. Voorafgaand aan de interviews hebben leerkrachten het toestemmingsformulier ingevuld en ondertekend. Van de interviews zijn audio-opnames via de laptop. Na afloop van de interviews zijn notities gemaakt over de setting, het non-verbaal gedrag van de leerkrachten en overige bijzonderheden. De audio-opnames worden na afloop van het onderzoek verwijderd in verband met de privacy.

Om de betrouwbaarheid en de repliceerbaarheid van het onderzoek te vergroten, is bij het interviewen gebruik gemaakt van een topiclijst. De interviewer is begonnen met het stellen van een relatief makkelijk te beantwoorden openingsvraag om leerkrachten op hun gemak te stellen. Vervolgens zijn de hoofdvragen, die opgesteld zijn aan de hand van de deelvragen van het onderzoek, afgenomen. Ook zijn er van tevoren mogelijke doorvragen opgesteld, die, afhankelijk van de gegeven antwoorden van de respondenten, zijn gesteld (Evers & De Boer, 2007). De besproken topics zijn ‘wet passend onderwijs’, ‘invoering passend onderwijs’, ‘zorgleerlingen in het passend onderwijs’, ‘verschillende beperkingen’ en ‘toekomstvisie’. Het volledige instructieprotocol met de gebruikte topiclijst is te vinden in Bijlage 2. Voordat de topics besproken zijn, is aan leerkrachten gevraagd wat passend

onderwijs volgens hen inhoudt. Door deze vraag te stellen en vervolgens ook zelf een definitie te geven van passend onderwijs is er overeenstemming over het concept, wat de constructvaliditeit vergroot.

Dataverwerking en data-analyse

Na afname van de interviews zijn deze nageluisterd en verbatim getranscribeerd. Twee interviews zijn getranscribeerd door de onderzoeker zelf. De overige acht interviews zijn getranscribeerd door een studentassistent. Bij het transcriberen zijn de gegeven antwoorden geanonimiseerd. Vervolgens zijn de antwoorden gecodeerd, waarbij gebruik gemaakt is van het programma Nvivo 11. Wat betreft de codering van antwoorden is gewerkt volgens de methode zoals beschreven in Boeije (2008). Dit houdt in dat de gegeven antwoorden zijn ingedeeld in fragmenten en daarna open gecodeerd. Nadat er drie en later zes interviews afgenomen zijn, zijn de codes geclusterd en is axiaal gecodeerd. Hierbij is ook een codeboom gemaakt. Na afname van acht interviews is selectief gecodeerd. Hierbij is op zoek gegaan naar kernthema's en een definitieve codeboom opgesteld, zoals te zien in Bijlage 3. Daarna zijn de laatste twee interviews gecodeerd om te onderzoeken of er sprake is van saturatie. Deze is echter niet bereikt. Door middel van Microsoft Excel zijn gemiddelden berekend om de demografische kenmerken in kaart te brengen.

Resultaten

Invoering wet passend onderwijs

Op de vraag wat passend onderwijs volgens leerkrachten inhoudt, gaven zij allen aan dat het doel is dat er zoveel mogelijk kinderen binnen het regulier onderwijs gehouden worden en dat de school verantwoordelijk is voor het bieden van een passende plek voor zorgleerlingen. Hoewel leerkrachten aangaven dat passend onderwijs een onderwerp is dat actueel is in onderwijsland, hebben weinig leerkrachten concrete veranderingen ervaren sinds de invoering van passend onderwijs. Op veel scholen was er voor de officiële invoering van het beleid al in verschillende mate sprake van passend onderwijs. De veranderingen die de leerkrachten wel opmerkten waren dat er steeds meer kinderen met steeds meer verschillende beperkingen les krijgen in het regulier onderwijs en dat het lastiger wordt om kinderen door te verwijzen naar het speciaal onderwijs. Van leerkrachten wordt steeds meer verwacht dat zij hun onderwijs afstemmen op het individuele kind door middel van handelingsgericht werken. Daarnaast zijn de regionale samenwerkingsverbanden nieuw, waar door scholen zorg ingehuurd kan worden bij de gemeente.

Mening passend onderwijs

Over het algemeen waren de leerkrachten positief over het idee van passend onderwijs. Leerkrachten geven aan dat door passend onderwijs zorgleerlingen les kunnen krijgen in hun eigen omgeving en dat er steeds meer onderling respect voor elkaar is in de klas. Leerkrachten ervaren echter ook veel negatieve kanten. Zo hebben ze het gevoel dat ze nauwelijks zijn voorbereid op de invoering van het beleid. Ook zijn de klassen te groot om alle leerlingen voldoende aandacht te geven op zijn eigen niveau. Deze aspecten maken het passend onderwijs voor leerkrachten belastend.

“En het was een combinatiegroep groep zeven acht en dan denk ik op een gegeven moment: ‘(...) ja, het houdt op hè, ik ben ook maar gewoon een mens (...)’ Dan praat ik nu al over zeven niveaus in een groep. En je moet het maar gewoon doen.” (Respondent 1)

Positieve kanten van passend onderwijs voor de zorgleerlingen zijn volgens leerkrachten dat ze in hun eigen omgeving les kunnen krijgen, waardoor ze niet veel hoeven te reizen en bij hun eigen vrienden in de klas kunnen blijven. Ook is het regulier onderwijs meer prestatiegericht dan het speciaal onderwijs, waardoor een deel van de leerlingen beter tot leren komt. Daarnaast geeft passend onderwijs voor leerlingen een goede voorbereiding op de maatschappij. Voor leerkrachten is het lesgeven aan zorgleerlingen een uitdaging, het geeft voldoening als zij bij zorgleerlingen leer- en gedragsdoelen bereiken. Ook ervaren leerkrachten dat ze van deze leerlingen waardering terugkrijgen. Leerkrachten merken in de klas dat zorgleerlingen worden geaccepteerd en dat passend onderwijs leidt tot meer respect voor elkaar, ongeacht de beperking. Van leerlingen wordt verwacht dat ze elkaar helpen en rekening houden van elkaar. Het hele schoolklimaat wordt hierdoor positiever. Daarnaast worden leerlingen in het algemeen door passend onderwijs voorbereid op een gemêleerde maatschappij.

“En daarom is regulier passend onderwijs toch ook goed. Kinderen die normaal in zo’n hokje werden geplaatst en altijd in hokjes denken totdat ze het werkveld ingestuurd worden en gewoon midden in de maatschappij staan... wat dat betreft vind ik het heel goed. Zolang het behapbaar is voor kind, groep en leerkracht.” (Respondent 10)

Daartegenover staat echter dat het speciaal onderwijs volgens leerkrachten meer tegemoetkomt aan specifieke behoeften van leerlingen, doordat hier meer individuele

aandacht voor en meer begeleiding van leerlingen is. Van leerkrachten wordt verwacht dat zij ook binnen het regulier onderwijs deze begeleiding geven, maar ze ervaren dat ze te weinig kennis en expertise hebben wat betreft zorgleerlingen. Doordat er veel aandacht moet zijn voor de individuele leerling en er veel papieren rompslomp bij komt kijken, wordt de werkdruk als hoog ervaren door leerkrachten. Hierbij komt dat de klassen in het regulier onderwijs de klassen groot zijn. Het extra werk dat van leerkrachten verwacht wordt, gaat ten koste van de kwaliteit van de lessen. De werkdruk leidt er ook toe dat leerlingen zonder een beperking, met name de middenmoot, onvoldoende aandacht krijgen in de klas.

Verschillende beperkingen

Leerkrachten geven aan dat er verschillen zijn tussen beperkingen als het gaat om de mening over passend onderwijs. Hierbij geldt dat de ernst van beperking nog meer invloed heeft dan de soort beperking. Leerkrachten ervaren vooral moeilijkheden met kinderen met gedragsproblemen. Deze zijn het meest storend voor de klas en voor leerkrachten soms niet te handhaven. Per kind moet gekeken worden waar deze het meest op zijn plaats is en het meest gelukkig wordt. Over het algemeen worden kinderen met gedragsproblemen wel geaccepteerd, maar ze bouwen moeilijker vriendschappen met hun klasgenoten op. Voor kinderen met gedragsproblemen zijn veel structuur en strakke regels onmisbaar.

“Negatieve ervaringen heb ik toch vooral met gedragsproblemen. Jongetjes die schoppen, slaan, met tafels gooien. (...) Dan moet je ze uiteindelijk doorverwijzen naar speciaal onderwijs, omdat die gewoon een gevaar was voor de andere kinderen.” (Respondent 6)

Wat betreft andere beperkingen zijn leerkrachten over het algemeen positief over het hebben van een plaats in het regulier onderwijs. Voor kinderen met leerproblemen is er de ruimte om een eigen leerlijn te volgen. Het risico is echter wel dat zij door hun leerproblemen onvoldoende aansluiting vinden bij klasgenoten en de lessen niet altijd kunnen volgen. Wat betreft lichamelijke beperkingen is voor leerkrachten een voorwaarde dat de benodigde voorzieningen aanwezig dienen te zijn. Dit geldt ook voor kinderen met een auditieve of visuele beperking. Hierbij merken leerkrachten wel op dat het leren van gebarentaal of braille voor hen niet haalbaar is.

Toekomstvisie passend onderwijs

De verwachting van leerkrachten is veelal dat de ontwikkeling van passend onderwijs zich zal voortzetten, hoewel een van de leerkrachten ook aangaf dat het zal worden afgeschaft, omdat het volgens haar in de praktijk niet blijkt te werken. Wanneer echter aan de

randvoorwaarden wordt voldaan, kunnen de ontwikkelingen omtrent passend onderwijs zich voortzetten. Zo zouden leerkrachten zelf meer kennis en expertise op willen doen over zorgleerlingen. Ook hebben ze behoefte aan meer ondersteuning in de klas en meer begeleiding op het gebied van speciale behoeften, bijvoorbeeld door een orthopedagoog. Om passend onderwijs praktisch haalbaarder te maken, lijkt het leerkrachten een goed idee wanneer scholen zich specialiseren in één soort beperking. Wat betreft het lesgeven zou de werkdruk voor zorgleerlingen verlaagd moeten worden en er moet aandacht zijn voor de metacognitieve processen van leerlingen.

Enkele leerkrachten gaven nog ideeën over hoe passend onderwijs in de praktijk beter zal gaan werken. Zo gaf een leerkracht aan dat zij graag meer projectmatig zou willen werken met klassen. Op deze manier verwacht ze beter af te kunnen stemmen op de onderwijsbehoeften van alle leerlingen. Een andere leerkracht gaf aan dat het een goed idee lijkt om leerkrachten van het regulier onderwijs en het speciaal onderwijs aan elkaar te koppelen om kennis en expertise over te dragen. Nog een andere leerkracht geeft aan dat het belangrijk is dat er maar één, bij voorkeur wat oudere leerkracht met ervaring en levenswijsheid voor de klas staat. Wanneer bovenstaande veranderingen doorgevoerd zullen worden, mogen en kunnen zorgleerlingen volgens leerkrachten integreren binnen het reguliere onderwijs.

Discussie

Door middel van interviews is het beeld dat leerkrachten in het basisonderwijs van passend onderwijs hebben onderzocht. Over het algemeen zijn leerkrachten positief over de integratie van zorgleerlingen in het passend onderwijs, maar ze plaatsen nog wel veel kanttekeningen bij de manier waarop het beleid op dit moment wordt vormgegeven. Hoewel passend onderwijs op scholen een veelbesproken onderwerp is, hebben leerkrachten weinig gemerkt van de invoering. Dit komt deels doordat scholen het beleid al voor de invoering van de wet geleidelijk hebben geïmplementeerd. Wel merken leerkrachten dat er meer kinderen met meer verschillende beperkingen in het regulier onderwijs komen en dat van leerkrachten verwacht wordt dat zij hun onderwijs meer op de individuele behoeften van leerlingen afstemmen. Dit wordt door leerkrachten als zwaar ervaren, maar ze richten zich vooral op het belang van de kinderen en proberen zo een goede invulling aan passend onderwijs te geven. Daarom worden gedragsproblemen bij kinderen die een weerslag hebben op de orde in de klas vooral als moeilijk ervaren. Voor de kinderen zelf moet per kind gekeken worden waar dat het meest gelukkig wordt. Kinderen met leerproblemen kunnen relatief makkelijk een eigen leerlijn

volgen. Voor kinderen met een lichamelijke, auditieve of visuele beperking moet vooral de omgeving goed aangepast zijn. In alle gevallen geldt dat de graad van de beperking meer invloed heeft op de integratie van leerlingen dan de aard van hun beperking. De verwachting van leerkrachten is dat steeds meer kinderen met beperkingen een plek zullen vinden in het regulier onderwijs, maar ze vinden dat ze meer middelen nodig hebben om dit te realiseren.

Hoewel passend onderwijs als doel heeft de kwaliteit van het onderwijs voor zorgleerlingen te verbeteren en te zorgen voor meer onderwijs op maat (Smeets & Rispens, 2010), ervaren leerkrachten weinig ondersteuning om deze zorg ook daadwerkelijk te bieden. Ook wordt door nagenoeg alle leerkrachten de hoge werkdruk, het gebrek aan expertise en het gebrek aan duidelijkheid ervaren. Dit is in lijn met Van der Woud & Beliaeva (2015), die dit ook als knelpunten van passend onderwijs aangeven. Toch waren leerkrachten over het algemeen positief over het lesgeven aan zorgleerlingen, ze zagen dit als een uitdaging. De cognitieve vooruitgang bij zorgleerlingen binnen het passend onderwijs, zoals verondersteld in Ruijs en Peetsma (2009), wordt door leerkrachten alleen gezien als er voldoende welbevinden is bij zorgleerlingen. Dat de mate van de beperking een grotere rol speelt dan de soort beperking, blijkt ook al uit de review van Avramadis en Norwich (2010), waar geconcludeerd wordt dat leerkrachten meer welwillend zijn als het gaat om de integratie van zorgleerlingen met milde problemen dan met complexere problemen. Zoals verondersteld in Smeets et al. (2007) gaven ook in de huidige studie de leerkrachten inderdaad het meeste moeite te hebben met leerlingen met gedragsproblemen. Deze categorie leerlingen worden het meest belastend ervaren voor leerkrachten maar ook voor de klas.

Het onderzoek dat is uitgevoerd is kwalitatief van aard en laat daarom toe dat de beeldvorming breed onderzocht wordt. Tegelijk is doorgevraagd, zodat diepteanalyse mogelijk was. De onderwerpen die in een interview aan bod kwamen zijn niet gestandaardiseerd, zoals voor kwantitatief onderzoek noodzakelijk zou zijn, maar werden meegevoerd in wat leerkrachten zelf belangrijk vinden. De interviews zijn opgenomen en nauwkeurig uitgewerkt, zodat de accenten die leerkrachten in hun antwoorden gelegd hebben, behouden zijn gebleven.

De mate waarin dit onderzoek representatief is voor het basisonderwijs als geheel wordt in de eerste plaats beperkt door het aantal respondenten. Na de tien afgenomen interviews is de saturatie nog niet bereikt, waardoor de kans groot is dat nog niet alle relevante data is gevonden. Een andere beperking voor de generaliseerbaarheid is dat de respondenten niet willekeurig zijn gekozen. Vier van de geïnterviewde leerkrachten zijn pas

begonnen met lesgeven toen het passend onderwijs al ingevoerd was. Hoewel ze deel uitmaken van de te onderzoeken populatie, hebben ze de veranderingen zelf niet meegemaakt en hebben daarom minder ervaring met het onderwerp. De gebruikte onderzoeksmethode heeft als nadeel dat de onderzoekssituatie, waarbij alles wat de geïnterviewde zegt opgenomen wordt, mogelijk sociaal wenselijke antwoorden uitlokt. Als er een observant bij de interviews was geweest, had die mogelijk meer informatie kunnen winnen uit het non-verbaal gedrag van de respondenten, waarmee hun antwoorden grondiger geanalyseerd hadden kunnen worden. Ook ontbrak door de afwezigheid van een observant feedback op de kwaliteit van de interviews. Ten slotte is de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid niet onderzocht, waardoor het risico groter is dat de interpretatie niet objectief is (Boeije, 2008).

Met het onderzoeken van het beeld dat leerkrachten van passend onderwijs hebben, is ook duidelijk geworden waarin leerkrachten zich beperkt voelen om het passend onderwijs vorm te geven. Om de doelen van passend onderwijs te kunnen realiseren vragen leerkrachten meer ondersteuning in de klas, bijvoorbeeld door een onderwijsassistent(e). Daarnaast zouden ze meer begeleiding willen hebben als het gaat om de concrete uitvoering van het beleid, bijvoorbeeld door een orthopedagoog. Zo vinden leerkrachten het lastig om goed af te stemmen op de vele verschillende beperkingen in de klas. Ook willen leerkrachten graag meer kennis opdoen over passend onderwijs. Dit kan door het volgen van cursussen, maar leerkrachten zouden ook graag gebruik maken van de expertise vanuit het speciaal onderwijs. Regionale samenwerking kan daarbij een rol spelen, maar vooral is er de vraag aan beleidsmakers om meer financiële middelen.

Gezien het feit dat leerkrachten over het algemeen positief zijn over passend onderwijs, is het nuttig om vervolgonderzoek te richten op de implementatie van passend onderwijs. Zo zou onderzocht kunnen worden welke verschillen er zijn tussen scholen wat betreft de implementatie van passend onderwijs en wat de effecten hiervan zijn. Hierbij kan bijvoorbeeld de vraag gesteld worden of passend onderwijs ook daadwerkelijk beter werkt wanneer klassen kleiner zijn of wanneer er meer ondersteuning beschikbaar is. Daarnaast wordt onderzoek aanbevolen naar de driehoeksrelatie tussen kennis van, geloven in en het uitvoeren van passend onderwijs (Florian, 2008). Zo zou bijvoorbeeld onderzocht kunnen worden of de beeldvorming van passend onderwijs beïnvloed wordt door het volgen van cursussen of het opdoen van ervaring met passend onderwijs (De Boer, Pijl, & Minnaert, 2011).

Wanneer aan er voldoende geld en middelen beschikbaar zijn en deze op de juiste manier ingezet worden, kan passend onderwijs gezien worden als een goed systeem waardoor zorgleerlingen een passende plek kunnen krijgen binnen het regulier onderwijs. Leerkrachten hebben een positief beeld over passend onderwijs, hetgeen kan bijdrage aan de implementatie van het beleid. Hierbij is communicatie tussen beleidmakers en praktijkwerkers zeer wenselijk.

Referenties

- Avramidis, E., & Norwich, B. (2002). Teachers' attitudes towards integration/inclusion: a review of the literature. *European Journal of Special Needs Education, 17*, 129-147.
- Boeije, H. (2008). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij Boom.
- Chow, V., & Kasari, T. (1999). Task related interactions among teachers and exceptional at-risk typical learners in inclusive settings. *Remedial and Special Education, 20*, 226-232.
- De Boer, A., Pijl, S.J., & Minnaert, A. (2011). Regular primary schoolteachers' attitudes towards inclusive education: a review of the literature. *International Journal of Inclusive Education, 15*, 331-353
- De Jong, E.M.C., Kolthof, H., & Spreij, L.C. (1999). *Visie, een peiler van zorg. Onderzoek naar de relatie tussen onderwijsvisie en de kwaliteit van zorg in de basisschool*. Amsterdam, Nederland: Universiteit van Amsterdam.
- Evers, J., & De Boer, F., (2007). Het ontwerpen van een individueel interview. In Evers, J. (Ed.), *Kwalitatief interview. Kunst én kunde*. (pp. 29-39). Amsterdam, Nederland: Uitgeverij Lemma.
- Florian, L. (2008). Special or inclusive education: Future trends. *British Journal of Special Education, 35*, 202-208.
- Forlin, C. (1995). 'Educators' beliefs about inclusive practices in Western Australia, *British Journal of Special Education, 22*, 179-185.
- Goei, S.L. & Kleijnen, R. (2009). *Literatuurstudie Onderwijsraad 'Omgang met zorgleerlingen met gedragsproblemen'*. Zwolle, Nederland: Christelijke Hogeschool Windesheim.
- Hjörne, E. (2015). The narrative of special education in Sweden: History and trends in policy and practice. *Studies in the Cultural Politics of Education, 37*, 540-552.
- Koopman, P., Ledoux, G., Karssen, M., Van der Meijden, A., Petit, R. (2015). *Vervolgmeting 1 kengetallen passend onderwijs*. Amsterdam, Nederland: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Kroesbergen, E.H., Sontag, L., Steensel, R.C.M. van, Leseman, P.P.M., & Van der Ven, S.H.G. (2010). Plaatsing van leerlingen met een beperking in het reguliere onderwijs: De ontwikkeling van schoolvaardigheden, competentiebeleving en probleemgedrag. *Pedagogische Studiën, 87*, 350-366.

- Ledoux, G., Karsten, S., Breetvelt, I., Emmelot, Y., Heim, M., & Zoontjes, P. (2007). *Vernieuwing van zorgstructuren in het primair en voortgezet onderwijs: Een analytische evaluatie van de herijking van het zorgbeleid*. Amsterdam, Nederland: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Lifshitz, H., R. Glaubman, and R. Issawi. 2004. Attitudes towards inclusion: The case of Israeli and Palestinian regular and special education teachers. *European Journal of Special Needs Education, 19*, 171–190.
- Lindsay, G. (2007). Annual review: Educational psychology and the effectiveness of inclusive education/mainstreaming. *British Journal of Educational Psychology, 77*, 1–24.
- Meijer, C.J.W. (Ed.) (2003). *Inclusive Education and Effective Classroom Practices*. Middelfart, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education.
- Myklebust, J. O. (2007). Diverging paths in upper secondary education: Competence attainment among students with special educational needs. *International Journal of Inclusive Education, 11*, 215–231.
- Overheid (z.j.). *Regeling invoering LGF*. Geraadpleegd op 31 oktober 2015, op http://wetten.overheid.nl/BWBR0014775/geldigheidsdatum_14-01-2005
- Pivink, J., Mccomas, J., & Laflamme, M. (2002). Barriers and facilitators to inclusive education. *Council for Exceptional Children, 69*, 97-107.
- Poullisse, N. (2002). *Een wankel evenwicht. De integratie van kinderen met een verstandelijke handicap in het reguliere basisonderwijs*. Nijmegen, Nederland: ITS.
- Rijksoverheid. (z.j.). *Passend onderwijs*. Geraadpleegd op 31 oktober 2015, op <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/inhoud/passend-onderwijs-vanaf-schooljaar-2014-2015>
- Ruijs, N.M., & Peetsma, T.T.D. (2009). Effects of inclusion on students with and without special educational needs reviewed. *Educational Research Review, 4* (2), 67-79.
- Savolainen, H., Engelbrecht, P., Nel, M., & Malinen, O. (2012). *Understanding teachers' attitudes and self-efficacy in inclusive education: Implications for pre-service and in-service teacher education*. *European Journal of Special Needs Education, 27*, 51-68.
- Schuman, H. (2007). Passend onderwijs: Pas op de plaats of stap vooruit? *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 46*, 267-280.
- Smeets, E., Van der Veen, I., Derriks, M., & Roeleveld, J. (2007). *Zorgleerlingen en leerlingenzorg op de basisschool*. Nijmegen, Nederland: ITS.

- Smeets, E. F. L., & Rispens, J. (2008). *Op zoek naar passend onderwijs. Overzichtsstudie van de samenhang tussen regulier en speciaal (basis) onderwijs*. Nijmegen, Nederland: ITS.
- Sontag, L., Kroesbergen, E., Leseman, P., & Steensel, R. van (2007). *De werking van de Leerlinggebonden Financiering in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs*. Tilburg: IVA.
- Stoutjesdijk, R., & Scholten, E. M. (2009). Cluster 4 speciaal onderwijs: een vergelijking tussen leerlingen op cluster 4 scholen en cluster 4 rugzakleerlingen. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 48, 161-169.
- Unesco (1994). *The Salamanca Statement*. Salamanca, Spanje: Unesco.
- Van der Woud, L., & Beliaeva, T. (2015). *Rapportage onderzoek passend onderwijs*. Utrecht, Nederland: DUO onderwijsonderzoek.
- Vreeburg, E.J.M., & Wiersma, M.H. (2015). *Werkt passend onderwijs? Stand van zaken een jaar na dato*. Geraadpleegd op 31 oktober 2015, op <http://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/2015.KOM014.Werktpassendonderwijs.rapport.pdf>
- Wiener, J., & Tardif, C. Y. (2004). Social and emotional functioning of children with learning disabilities: Does special educational placement make a difference? *Learning Disabilities Research & Practice*, 19, 20–32.

Bijlage 1: toestemmingsbrief leerkrachten

**Faculteit Sociale
Wetenschappen**
Departement Educatie en
Pedagogiek

Datum 8 april 2016
Onderwerp Toestemming testafname

Blad
Blad 2 van 2

Geachte heer/mevrouw,

In het kader mijn afstudeeropdracht aan de Universiteit Utrecht ben ik op zoek naar een aantal docenten waarbij ik een interview kan afnemen. In deze brief willen we u graag meer informatie geven en vragen of u mee zou willen doen aan het onderzoek.

Per 1 augustus 2014 is de wet Passend Onderwijs ingegaan. Steeds meer leerlingen met een beperking nemen deel in het regulier onderwijs. In het onderzoeksproject gaan we op zoek naar de beeldvorming over kinderen met een beperking. We willen graag meer weten over het beeld dat leerkrachten hebben over kinderen met een beperking, en welke factoren daarin een rol spelen.

Ik zou graag een interview van ongeveer 45 minuten met u houden om uw ideeën en mening over het onderwerp te horen. Er zullen digitale geluidsopnamen worden gemaakt ten behoeve van de dataverwerking. Deze opnames worden niet verder verspreid of gebruikt voor andere doeleinden dan dit onderzoek. De gegevens uit het onderzoek worden anoniem verwerkt. Voorafgaand aan het interview zal u nog gevraagd worden het toestemmingsformulier in te vullen dat te zien is op de volgende pagina.

Graag hoor ik van u of u mee wilt werken aan dit onderzoek. Als u mee wilt doen, kunt u mij telefonisch bereiken (06-39414756) of per e-mail (b.k.quist@students.uu.nl). Voor vragen kunt u contact opnemen met de ondergetekenden.

Bij voorbaat dank voor uw medewerking!

Hartelijke groet,

Bea Quist
Student Orthopedagogiek Universiteit Utrecht
E-mail: b.k.quist@students.uu.nl

Dr. A.J.A. Kruijzen-Terpstra
Docent Orthopedagogiek Universiteit Utrecht
E-mail: A.J.A.Kruijzen-Terpstra@uu.nl

Toestemmingsformulier deelname onderzoek Beeldvorming Passend Onderwijs

Naam geïnterviewde: _____

Geslacht: _____

Leeftijd: _____

Lesgroep: _____

1. Neemt vrijwillig deel aan dit interview en heeft er weet van elk moment te kunnen stoppen.
2. Is voorgelicht dat informatie vertrouwelijk gehouden zal worden en gegevens anoniem verwerkt zullen worden in het onderzoek.
3. Gaat akkoord met het maken van geluidsopnamen van dit interview. Heeft er weet van dat de geluidsopnamen enkel gebruikt zullen worden voor dataverzameling van dit onderzoek. Wanneer de geluidsopnamen niet meer van nut zijn voor het onderzoek zullen deze vernietigd worden.
4. Is voorgelicht dat deelname aan dit onderzoek niet de intentie heeft enige vorm van schade toe te richten.

Naam interviewer: _____

Datum interview: _____

Handtekening geïnterviewde:

Handtekening interviewer:

Datum:

Datum:

Bijlage 2: instructieprotocol interviews

Vooraf:

- 1) Informele kennismaking. Op zoek naar een rustige ruimte
 - a. Geen rumoer?
 - b. Kun je elkaar goed zien?
 - c. Is er een tafel in de ruimte voor laptop en evt. aantekeningen?
 - d. Goede houding t.o.v. gesprekspartner? Rechtop tegen rugleuning
 - e. Telefoon uit?
- 2) Uitleg invulling en doel van interview

Goedemiddag. Mijn naam is Bea Quist, ik studeer orthopedagogiek aan de universiteit Utrecht. In het kader van mijn afstuderen doe ik een onderzoeksproject over de beeldvorming van kinderen met een beperking in het regulier onderwijs. U heeft al per e-mail wat informatie over het onderzoek gehad, maar ik wil nog graag een keer kort uitleggen wat de bedoeling is van het interview. Het onderzoeksproject vindt plaats naar aanleiding van de invoering van het passend onderwijs in Nederland. In mijn scriptie wil ik mezelf vooral richten op hoe leerkrachten denken over kinderen met een beperking in de klas. Door middel van dit interview wil ik te weten komen wat uw ideeën over dit onderwerp zijn. Hierbij gaat het dus niet om de visie van de school, maar om uw persoonlijke mening. Ik ben vooral geïnteresseerd in uw ervaringen en mening, dus ik heb wel een aantal aandachtspunten en vragen geformuleerd, maar het is geen vragenlijst zoals u dat misschien gewend bent. Er zijn geen goede of foute antwoorden, ik ben heel geïnteresseerd in uw mening. Als u vragen heeft mag u die altijd stellen. Het interview zal ongeveer 3 kwartier duren.

- 3) Ethische handelingen
 - a. Uitleg geluidsopname
 - b. Uitleg privacy
 - c. Informed consent invullen

Het interview willen we graag opnemen op deze geluidsrecorder. Ik kan dan beter naar u luisteren en hoef niet alles op te schrijven. De opname zal niet worden verspreid of gebruikt voor andere doeleinden dan dit onderzoek. Gegevens die wij tijdens het onderzoek verzamelen worden vertrouwelijk behandeld. Persoonsgegevens die tijdens het onderzoek worden verzameld, worden vervangen door een codenummer. We zullen alleen dat nummer gebruiken in studiedocumentatie, rapporten of publicaties. Vindt u het goed dat er geluidsopnamen worden gemaakt?

Wanneer u deelneemt aan het onderzoek, kunt u op ieder moment aangeven te willen stoppen. Ik wil u vragen dit toestemmingsformulier te lezen en in te vullen.

Toestemmingsformulier laten invullen

Pakken en inschakelen opnameapparatuur

Openingsvraag: hoe bent u tot de keus gekomen om het onderwijs in te gaan?

- Hoe bent u op deze school terechtgekomen?
- Hoe lang heeft u inmiddels ervaring met het lesgeven? Sinds wanneer bent u werkzaam op deze school?

Wet passend onderwijs

- Per 1 augustus 2014 is in Nederland de Wet passend onderwijs van kracht gegaan. Kunt u mij kort vertellen wat deze wet precies inhoudt? Wat is passend onderwijs volgens u?

U heeft mij nu het een en ander verteld over passend onderwijs, maar om er toch zeker van te zijn dat we het over hetzelfde hebben, wil ik nog even kort definiëren wat dit precies inhoudt. Met de invoering van passend onderwijs wil de overheid bereiken dat alle kinderen een passende plek krijgen in het onderwijs, als het kan op een reguliere school. Hierbij is het de bedoeling dat scholen meer mogelijkheden krijgen voor onderwijs op maat. Sinds de invoering van passend onderwijs hebben scholen een zogenaamde zorgplicht. Dit houdt in dat scholen en samenwerkingsverbanden er samen verantwoordelijk voor zijn dat leerlingen een zo passend mogelijke plek in het onderwijs terechtkomen.

Invoering van passend onderwijs

Zijn er op deze school voor zover u weet veranderingen opgetreden na de invoering van passend onderwijs? Welke dan?

- U noemt als verandering (...). Wat vindt u van deze verandering?
 - o Waarom vindt u dat positief/negatief?
- U noemt als veranderingen (...) en (...). Kunt u nog meer dingen noemen die veranderd zijn?
- U geeft aan dat u nauwelijks veranderingen ervaart na de invoering van passend onderwijs. Wat vindt u daarvan?

- Staant er, voor zover u weet, ook nog veranderingen op de agenda, dus die nog aan zitten te komen? Welke? Wat vindt u van deze veranderingen?

Hoe kijkt u over het algemeen aan tegen passend onderwijs?

- Wat vindt u positief aan passend onderwijs? Waarom?
- Wat vindt u negatief aan passend onderwijs? Waarom?

Zorgleerlingen in het passend onderwijs

We hebben het zojuist gehad over passend onderwijs in de brede zin van het woord. Ik wil me nu graag wat meer toespitsen op de kinderen. Steeds meer kinderen met een beperking zullen les krijgen in het regulier onderwijs.

- Heeft u al ervaring met het lesgeven aan kinderen met beperkingen in het regulier onderwijs? Wat vond u daarvan? En waarom?
- *Indien nee:* Hoe zou u het vinden als u les zou moeten geven aan kinderen met beperkingen? Waarom vindt u dat?
- Zijn er nog meer positieve kanten aan het feit dat steeds meer kinderen met een beperking les zullen krijgen in het regulier onderwijs?
 - o En zijn er ook negatieve kanten aan?
- Zijn er nog meer negatieve kanten aan het feit dat steeds meer kinderen met een beperking les zullen krijgen in het onderwijs?
 - o En zijn er ook positieve kanten aan?

Waar heeft passend onderwijs volgens u invloed op?

Denkt u dat het feit dat kinderen met een beperking les krijgen in het passend onderwijs invloed heeft....

- Op hun leerprestaties? Wat voor invloed dan? En waarom denkt u dat?
- Op hun sociaal-emotionele ontwikkeling? Wat voor invloed dan? En waarom denkt u dat?
- Op de andere kinderen in de klas? Wat voor invloed dan? En waarom denkt u dat?
- Op uw manier van lesgeven? Wat voor invloed dan? En waarom denkt u dat?

Verschillende beperkingen

Bij de beantwoording van de voorgaande vragen, heeft u daarbij een specifiek voorbeeld in gedachten gehad? Aan welke beperking zat u te denken?

Maakt het als het gaat om passend onderwijs gaat volgens u nog uit wat voor soort beperking een kind heeft?

- Waarin zitten deze verschillen volgens u? En waarom?
- Welke kinderen zouden volgens u een plaats kunnen krijgen binnen het regulier onderwijs? Hoe komt dat?
- Welke kinderen zouden volgens u moeilijk een plaats kunnen krijgen binnen het regulier onderwijs? Hoe komt dat?

U heeft het nu gehad over En Hoe kijkt u aan tegen kinderen met:

- Een verstandelijke beperking? Zouden zulke kinderen makkelijk een plaats kunnen krijgen binnen het regulier onderwijs? Waarom denkt u dat?
- Een gedragsbeperking als ADHD? Zouden zulke kinderen makkelijk een plaats kunnen krijgen binnen het regulier onderwijs? Waarom denkt u dat?
- Een gedragsbeperking als autisme? Zouden zulke kinderen makkelijk een plaats kunnen krijgen binnen het regulier onderwijs? Waarom denkt u dat?
- Een lichamelijke beperking? Zouden zulke kinderen makkelijk een plaats kunnen krijgen binnen het regulier onderwijs? Waarom denkt u dat?
- Syndroom van Down? Zouden zulke kinderen makkelijk een plaats kunnen krijgen binnen het regulier onderwijs? Waarom denkt u dat?
- Een zintuiglijke beperking? Zouden zulke kinderen makkelijk een plaats kunnen krijgen binnen het regulier onderwijs? Waarom denkt u dat?

Toekomstvisie

Welke toekomstvisie heeft u als het gaat om passend onderwijs? Waarom?

- Hoe zou het onderwijssysteem er volgens u idealiter uitzien?
- Waarom heeft u dit idee?
- Wat is er volgens u voor nodig om dit te realiseren?

Afsluiting

- Zijn er nog meer zaken die niet besproken zijn en die u nog wel graag zou willen vertellen?
- Heeft u nog andere opmerkingen of vragen?

Dan wil ik u hartelijk bedanken voor uw medewerking. Mocht u achteraf nog vragen hebben of iets kwijt willen, dan heeft u mijn contactgegevens.

Apparatuur uit

Ik heb inmiddels de opnameapparatuur uitgezet.

- Graag zou ik nog kort van u horen hoe u het interview vond verlopen
- Zijn er nog dingen die wat minder prettig waren?
- Mag ik u eventueel nog bellen als ik nog vervolgvragen heb?
- Zou u nog interesse hebben in de resultaten en mijn eindschrift?

Maak aantekeningen (Hoe verliep het gesprek, ideeën, bevindingen, memo's, etc.)

Bijlage 3: codeboom

1. Algemeen

- Reden werk onderwijs (irrelevant voor onderzoek)
- Inhoud wet passend onderwijs

Alle leerkrachten geven aan dat het doel van passend onderwijs is dat zoveel mogelijk kinderen binnen het regulier onderwijs gehouden worden. Meerdere leerkrachten wijzen hierbij op de verantwoordelijkheid van de school om een passende plek te bieden en aanpassingen te doen. Een enkele leerkracht merkt hierbij op dat het vooral een bezuinigingsmaatregel is en dat van reguliere scholen veel wordt verwacht. Eén leerkracht geeft aan dat passend onderwijs een maatregel is om thuiszitters tegen te gaan en dat kinderen met hun eigen gaven en talenten toch voldoende ontwikkelen.

‘Een school moet de mogelijkheid kunnen bieden om ieder kind een passende plaats te geven. Het doel zijn bezuinigingen, daar komt het gewoon op neer. Het is gewoon in een leuk jasje verpakt.’

- Ervaring passend onderwijs

Vrijwel alle leerkrachten hebben al te maken gehad met leer- en gedragsproblemen. Enkele leerkrachten hebben ook ervaringen op gedaan met kinderen met een lichamelijke, visuele of auditieve beperking. Leerkrachten geven aan zelf nog geen ervaring te hebben opgedaan met leerlingen met een verstandelijke beperking (zoals syndroom van Down).

2. Veranderingen sinds invoering wet

- Situatie voor passend onderwijs

Scholen waar passend onderwijs al is, daar was het jaren gelden ook al. 6 leerkrachten geven aan dat ze al vooruit liepen als het gaat om passend onderwijs.

‘voor m’n gevoel is het al veel langer. Ik had al vijftien jaar terug of al veertien jaar terug al een keer rolstoelen in de klas’.

- Veranderingen
 - o Nauwelijks veranderingen: veel leerkrachten merken nauwelijks veranderingen sinds de invoering van passend onderwijs. Onderstaande veranderingen worden daarom ook meer als een trend gezien dan als een concrete verandering met de invoering van de wet
 - o Veranderingen:
 - Vooral: steeds meer en verschillende beperkingen
 - Meer bijscholing
 - Samenwerkingsverbanden
 - Meer handelingsgericht werken
 - Speciale klas
 - Hogere verwachtingen van leerkracht
 - Meer handen in de klas
 - Drempel doorverwijzen hoger
 - Maatjes
 - Minder hulp in de klas
 - Meer overleg team

- Meer geld beschikbaar
- Aanwezigheid gedragsspecialist
- Steeds meer integratie
- Meer niveaus binnen groep

'Er worden er het er steeds meer.. steeds meer verschillende kinderen. Nee, niet steeds meer verschillende kinderen.. steeds meer verschillende beperkingen zal ik maar zeggen. Dus voorheen had je misschien een kind ofzo dat in een rolstoel was, ja dat was echt het enige kind in de klas'

3. Mening passend onderwijs

- Eerste reactie

Over het algemeen waren de leerkrachten positief over het idee van passend onderwijs. Kinderen met speciale behoeften kunnen les krijgen in hun eigen omgeving en er is in de klas steeds meer onderling respect voor elkaar. Leerkrachten vinden het zelf ook interessant en uitdagend om aan verschillende leerlingen les te geven. Leerkrachten ervaren echter ook veel negatieve kanten: ze hebben het gevoel dat ze nauwelijks zijn voorbereid, de klassen zijn volgens leerkrachten te groot om alle kinderen voldoende aandacht te geven en passend onderwijs wordt in verschillende opzichten ervaren als een belasting voor leerkrachten.

'Ik vind het idee erachter best goed eigenlijk, omdat je gewoon.. volgens mij is het namelijk ook de bedoeling dat je per school een soort specialisme hebt ofzo, waarop je zeg maar meer kinderen binnen kunt houden. Dat is eigenlijk best goed ingericht als je daarmee kinderen gewoon binnen de school kan houden. Nou ik vind het ook mooi dat kinderen leren van 'niet iedereen is hetzelfde' en dat soort dingen. Maar ik vind de uitvoering gewoon belabberd, vooral dat er geen opleiding is.'

'En dan ook nog en het was een combinatiegroep groep zeven acht en dan denk ik op een gegeven moment mens! Ja het houd op hè, ik ben gewoon ook maar een mens en eh een kind dat het niveau van groep vijf zit in groep zeven, maar dan heb je ook nog je gewone en je clusters en je zwakke en dan heb je groep acht en in groep acht zitten dan ook nog weer goeie en zwakke en gewone en die moeten allemaal.. nou dan praat ik nu al over zeven niveaus in een groep. En je moet het maar gewoon doen.'

- Positieve kanten

- Leerling
 - In eigen omgeving (weinig reistijd, vrienden/vriendinnen)
 - Meer prestatiegericht, daardoor betere leerprestaties
 - Minder uit klas gehaald dan in s(b)o, meer integratie
 - Voorbereiding maatschappij; weerbaarheid

En daarom is regulier passend onderwijs toch ook goed. Kinderen die normaal in zo'n hokje waren geplaatst en altijd in hokjes denken doordat ze het werkveld ingestuurd worden en gewoon midden in de maatschappij staan, wat dat betreft vind ik het heel goed. Zolang het behapbaar is voor kind, groep en leerkracht.

- Leerkracht
 - Interessant, uitdaging

- Sneller signaleren
 - Klik met leerlingen
 - Geeft voldoening (doelen bereiken)
 - Klas
 - Rekening houden met elkaar, zorgzaamheid
 - Acceptatie en respect voor elkaar
 - Voorbereiding maatschappij
 - School
 - Geeft positief schoolklimaat
- **Negatieve kanten**
 - Leerling
 - Speciaal onderwijs meer tegemoet aan behoeften (gerichte hulp)
 - Meer aandacht in speciaal onderwijs, meer begeleiding
 - Te weinig rust en structuur
 - Te grote klas
 - Te zwaar voor kind (eisen en verwachtingen)
 - Anders dan de rest (speciale behandeling); in s(b)o omgang met gelijkgestemden
 - Leerkracht
 - Onvoldoende voorbereid
 - Onvoldoende kennis en expertise
 - Belasting, werkdruk
 - Papieren rompslomp
 - Onvoldoende hulp in de klas
 - Veel leerkrachten burnout
 - Cursussen
 - Aanpassen werk
 - Ten koste van kwaliteit lessen
 - Grootte klas, eigen leerlijnen; aandacht verdelen
 - Ouders verwachten veel

Eh je merkt dat ouders steeds meer van je verwachten als leerkracht, want he het moet toch allemaal gewoon maar door kunnen draaien in het gewone onderwijs. Eh dat merk je en je merkt dat het eh met tweeëndertig kinderen op eigenlijk tweeëndertig niveaoverschillen gewoon heel hard werken is.

- Klas
 - Storend voor groep
 - Te weinig aandacht (middenmoot)
- School
 - Onvoldoende financiële middelen
 - Belasting IB-er
 - Lagere uitstroom leerlingen
- Ouders:
 - drempel doorverwijzen

Eh en het lastige is nu dat wat ik heel lastig vind wat ik nu merk qua verandering is dat het voor ouders een grotere drempel is om een kind naar speciaal onderwijs te

doen, want alle kinderen zitten in het regulier onderwijs, dus als je nu naar speciaal onderwijs moet dan is het echt dan is er echt iets heel erg mis.

4. Verschillende beperkingen

- Het gaat om de mate van de beperking
- Dmv aanpassingen kan er veel (kennis, middelen, hulp, kleinere klassen)
- **Leerproblemen:** Kinderen met leerproblemen kunnen prima een eigen leerlijn volgen in de klas. Voor leerlingen met een erg laag IQ is het regulier onderwijs wel uitputtend. In het S(B)O is er meer persoonlijke aandacht wat kan leiden tot betere leerprestaties. Randvoorwaarden voor de integratie van kinderen met leerproblemen zijn dat er voldoende kennis en middelen in huis zijn.
- **Gedragsproblemen:** leerkrachten zijn wat negatiever over kinderen met gedragsproblemen. Zij kunnen storend, of zelfs een gevaar zijn voor de klas. Ook voor leerkrachten zijn deze vaak niet te handhaven. Bij de integratie van leerlingen met gedragsproblemen spelen vele factoren een rol: visie ouders, medicatie, begeleiding school, grootte klas, acceptatie groep, geluk van kind, strakke regels, structuur, aanwezigheid maatje

Ehm en dan de negatieve toch vooral met de gedrags eh problemen; Jongetjes die eh schoppen, slaan met eh tafels gooien

[Lacht] Met tafels gooien?

Oh ja hoor dat gebeurt ook wel eens hoor. Ja hoor dan vliegt er weer een tafel door de klas. Ja nou ja goed dan moet je ze uiteindelijk doorverwijzen naar speciaal onderwijs. Omdat die gewoon een gevaar was voor de andere kinderen. Ehm nou ja nu ook weer ja dat jongetje kan niet meer doorverwezen worden want die zit nu in groep acht, maar die heeft inmiddels gewoon een hele hoe zeg je dat afgebakende lesdag. Die is geen seconde alleen. Ook omdat ie een gevaar is voor andere kinderen.

- **Lichamelijke beperkingen:** Leerkrachten hebben geen moeite met lichamelijke beperkingen, zolang het praktisch haalbaar is en de nodige aanpassingen in het schoolgebouw gedaan zijn.
- **Auditief en visueel:** Kan prima wanneer hulpmiddelen beschikbaar zijn. Voor leerkrachten wel een grote belasting als ze bijvoorbeeld gebarentaal of braille moeten leren. Afstand tot SO vaak groot, daarom liever regulier.

5. Toekomst

- afschaffen (op deze manier), gaat een keer verkeerd er moet meer geld in gestopt worden
- Meer projectmatig werken, werkdruk kind verlagen
- Bezig met metacognitieve processen
- Leerkrachten regulier en speciaal onderwijs koppelen
- Scholen specialiseren in één soort beperking
- Meer handelingsgericht werken
- Oudere leerkrachten met meer levenswijsheid
- Maar één leerkracht per klas (niet elke dag een ander)
- Meer kennis, scholing
- Meer begeleiding , expertise, orthopedagoog op school
- Kleinere klassen, meer ondersteuning in de klas
- Lagere werkdruk
- Meer aandacht voor groepsprocessen

Nou weet je dan dan is natuurlijk heel mooi nou kleine groepen, dus veel mensen aan het werk. Eh veel eh specialisatie in je school zeg maar. Dus volop geld voor scholing. Eh zodat mensen ehm dat ook gewoon gaan doen zeg maar. Ehm ja van mij mogen al die kinderen blijven, maar met veel ondersteuning, zodat ze ook echt eh komen waar we ze willen hebben zeg maar [Lacht]. Ja weet je dat is het ideaalbeeld.

Verwachting (algemeen): zal zich voortzetten, maar niet tot in het extreme. S(b)o zal blijven bestaan

Andere verwachting: wordt afgeschaft